БАШКИРСКИЙ ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРА

ИНСТРУКЦИЯ ПО ВЫПОЛНЕНИЮ ОЛИМПИАДНЫХ ЗАДАНИЙ ПО ФИЛОЛОГИИ (РОДНЫЕ ЯЗЫКИ - БАШКИРСКИЙ ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРА) 8-9 КЛАССЫ

Олимпиадная работа состоит из 30 заданий по башкирскому языку и литературе.

Следует внимательно читать указания, относящиеся к правилам выполнения каждого задания.

На выполнение олимпиадной работы отводится 4 часа.

Каждое задание оценивается соответствующим баллом. Баллы, полученные Вами за выполненные задания, суммируются.

Постарайтесь выполнить как можно больше заданий и набрать наибольшее количество баллов.

После завершения работы проверьте, чтобы ответ на каждое задание в бланках ответов был пронумерован в соответствии с номером задания.

Все бланки заполняются яркими чёрными чернилами. Допускается использование гелевой или капиллярной ручки.

При выполнении заданий можно пользоваться черновиком. Записи в черновике, а также в тексте олимпиадных материалов не учитываются при оценивании работы.

Пишите аккуратно, разборчивым почерком.

Желаем успеха!

ЧАСТЬ 1. БАШКИРСКИЙ ЯЗЫК

Задание 1. Телмәр өндәрен *ике ирен өндәре, тел-теш өндәре, тел алды өндәре, аңҡау уртаһы өндәре, тамаҡ төбө өндәре* тигән төрҙәргә бүлеү ниндәй бүленешкә ҡарай?

Задание 2. [в], [ф] өндәре яһалыу урыны буйынса ниндәй өндәр?

Задание 3. Әйтелешен еңелләштереү өсөн ҡайһы бер сит телдән үҙләштерелгән һүҙҙәрҙең эсенә өҫтәлмә һуҙынҡы өн ҡушыу нисек атала?

Задание 4. Түбәндәге һүҙҙең тамырын, нигеҙен, яһаусы һәм үҙгәртеүсе ялғауҙарын күрһәтегеҙ: *баҡсасыларҙың*

Задание 5. *Айырылған* *ҡаҙ* *тупланған* *ҡарғаға ем* *булған* һөйләмендә аҫтына һыҙылған ҡылымдарҙың ҡайһыһы – сифат ҡылым, ҡайһыһы – хәбәр һөйкәлеше ҡылымы?

Задание 6. Һүҙ яһаусы һәм эйәлек ялғауҙары ҡабул иткән һүҙҙең аҫтына һыҙығыҙ: *Балаларым, тотҡонға, төҙөлөштән, күҙлегем, тимерсеһегеҙ.*

Задание 7. *Ҡулың һүҙ ҙа тот та ал үҙен.* Был һөйләмдә аҫтына һыҙылған һүҙ ниндәй килештә килгән?

Задание 8. *Ашаған белмәй, тураған белә* (Мәҡәл). Был һөйләмдә ниндәй һүҙ төркөмө исемләшеп килгән?

Задание 9. *Ҡойма-ҡапҡалар,тәҙрәләр, хатта ишек – <u>гөллө-сәскәле</u>* (“Башҡортостан”). Аҫтына һыҙылған һүҙ ниндәй һөйләм киҫәге булып килгән?

Задание 10. Бер составлы һөйләмдең төрөн билдәләгеҙ: *Аяҙытып ебәрҙе. Ерҙең өҫтөн туңдырҙы* (Н.Мусин).

Задание 11. Эйәрсән һөйләмде табып, уның төрөн билдәләгеҙ: *Азамат яҡшы белә: беҙҙең яҡта ҡунаҡ һыйлау – байрам ғына бит ул.*

Задание 12. *План үтәлгәнме, халыҡ нисек йәшәй, ни һөйләй – шуларҙың барыһын да белергә кәрәк Камалетдиновка.* (“Шоңҡар”). Һөйләмдең төрөн билдәләгеҙ:

Задание 13. Башҡорт телендә орфография принциптарының береһе булған морфологик принцип нигеҙендә һүҙҙәр нисек яҙылырға тейеш?

Задание 14. Ҡағиҙә буйынса дөрөҫ яҙылған һүҙҙең аҫтына һыҙығыҙ: *Донбаста, Омскиҙән, Брестҡә, Кирилларды, Шмидтте.*

Задание 15. *Тирә-яғымдың йәшеллеккә күмелеүенән үҙемде иҫ киткес бәхетле, килгән яҙ кеүек мәңгелек итеп тоям* (Т.Ғиниәтуллин). Һөйләмдәге алмашта ниндәй ялғауҙар бар?

Задание 16. Исемдәрҙең хәбәрлек заты ялғауын ҡабул иткән һүҙҙең аҫтына һыҙығыҙ: *Ҡыҙы, беләҙегең, егетмен, йөҙөгөм, уҡыусыларһығыҙ.*

Задание 17. *Айырылмаҫ дуҫыңа онотолмаҫ һүҙ әйтмә* (Әйтем). Һөйләмдә ниндәй ҡылым төркөмсәһенә ҡараған һүҙҙәр бар?

Задание 18. Бирелгән һөйләм нисә һөйләмдән тора: *Беҙ тартышмаһаҡ, беҙ берләшмәһәк, кем бирер хоҡуҡ, беҙ көрәшмәһәк?* (С.Ҡудаш).

Задание 19. *Сәсәндең теле уртаҡ, егәрленең ҡулы уртаҡ*. Һөйләмдең төрөн билдәләгеҙ.

Задание 20. *Ҡулың пак булһа, йөҙөң аҡ булыр; эшең хаҡ булһа, ғаиләң шат булыр.* Һөйләмдең төрөн билдәләгеҙ.

ЧАСТЬ 2. БАШКИРСКАЯ ЛИТЕРАТУРА

Задание 1. Нимә ул *“ауыҙ-тел әҙәбиәте”* һәм *“яҙма әҙәбиәт”*? Улар бер-береһенән ниндәй үҙенсәлектәре менән айырыла? Уртаҡ яҡтары нимәлә?

Задание 2. Халыҡ хикәйәләрен ғәҙәттә *риүәйәт* йәки *легенд*а тип йөрөтәләр. Уларға ҡылыҡһырлама яҙығыҙ, оҡшаш һәм айырмалы яҡтарын билдәләгеҙ. Улар, йөкмәткеләренә ҡарап, ниндәй төрҙәргә бүленә?

Задание 3. Түбәндә М.Өмөтбаевтың билдәле мәҫәленән өҙөк тәҡдим ителә. Текстан сығып, Ҡайыш менән Йүкә образдарына ҡылыҡһырлама бирегеҙ: улар нимәне символлаштыра? Ниндәй образдарҙы “*аллегорик образ*” тип йөрөтәләр?

Ҡайыш тәрбиәлелер һәм әҙ эшләй,
Уның өҫтөн биҙәйҙәр алтын-көмөшкә.
Ҡайыш майлы өсөн хөрмәт табылыр,
Йүкәәлә ул юҡ өсөн кәм баһалыр.

Мәгәр һыу Йүкәнең төҫөн асалыр,
Һыу менән күп ергә дәүләт сәсәлер.
Нисек Ҡайыш тота ҡорола майҙан,
Йүкә һыуҙа көс алмыш һәм Хоҙайҙан.

Задание 4. Рәшит Ниғмәтиҙең “Үлтер, улым, фашисты!” поэмаһы В.Маяковский әҫәренән алынған шундай *эпиграф* менән асыла:

Быңдай ер менән
барырһың йәшәүгә.
хеҙмәткә,

байрамға,
үлемгә!

Р.Ниғмәти был юлдарҙы ниндәй маҡсаттан сығып үҙенең әҫәренә индергән? Был эпиграфтың поэмала тотҡан урынын нисек аңлатырһығыҙ? Мөмкин тиклем тулыраҡ яуап яҙырға тырышығыҙ.

Задание 5. Шәриф Биҡҡолдоң шиғырынан түбәндәге строфа халыҡ ижадының ниндәй жанрын хәтерләтә? Ни өсөн? Яуабығыҙҙы нигеҙләп яҙырға тырышығыҙ.

Сылтырап аҡҡан шишмәнең
Һыуҙары һалҡын икән.
Ниңә минең күңелемдә
Гел ут та ялҡын икән?

Задание 6. Түбәндә халыҡ ижады һәм әҙәбиәттән өлгөләр бирелгән, жанрҙары буталған. Шуларҙың һәр береһен дөрөҫләп, үҙ урындарына яҙып сығығыҙ.
“Һуңғы һартай” – повесть
“Ғилмияза – ода
“Ерәнсә сәсән” - ҡобайыр
“Бошман-Ҡыпсаҡ батыр” - роман
“Алтын алма” – трагедия
М.Ғафуриҙың “Гөлдәр баҡсаһында” әҫәре - йыр
М.Кәримдең “Ташлама утты, Прометей!” әҫәре – поэма
Ж.Кейекбаевтың “Туғандар һәм таныштар”ы – тарихи хикәйә
Ә.Бикчәнтәевтың “Бөркөт һауала үлә” – хикәйәт
Р.Ғариповтың “Уйҙарым” әҫәре - әкиәт

Задание 7. Нимә ул роман һәм уның жанр формалары? Роман жанры формаларына 5 миҫал яҙығыҙ, һәр береһенә мөмкин тиклем тулы ҡылыҡһырлама бирегеҙ, уларҙың төп сифаттарын билдәләгеҙ.

Задание 8. Әҙәбиәттә художество методы булараҡ реализм. *Реализм* менән *тәнҡитле реализм* методтарына билдәләмә бирегеҙ, конкрет миҫалдар нигеҙендә аңлатма яҙырға тырышығыҙ.

Задание 9. Башҡорт йәки Башҡортостан яҙыусыларының исемдәрен йөрөткән ниндәй әҙәби премиялар булдырылған? Ун исемде яҙығыҙ.

Задание 10. Әҫәрҙең түбәндә бирелгән өлөшөнөң йөкмәткеһенән сығып, уның ниндәй сюжет элементына тура килеүен асыҡлағыҙ *(экспозиция, төйөнләнеү, ваҡиғалар үҫеше, кульминация, сиселеш)*. Ни өсөн? Сюжет һәм уның элементтары хаҡындағы белемегеҙҙе иҫкә төшөрөп, фекерегеҙҙе дәлилләп яҙығыҙ.

М.Ғафуриҙың “Ҡара йөҙҙәр” повесынан: *“Был эш бынан утыҙ йылдар элек ине. Беҙ, йәш шәкерттәр, йәстү намаҙынан алдараҡ сығып, мәҙрәсәгә ҡайттыҡ”.* Йәки, С.Агиштың “Мәхмүтов” повесынан: *“Бер мең туғыҙ йөҙ егерме дүртенсе йыл. Июль айының баштары. Мин был ҡалала беренсе тапҡыр булам.”.*